

بردن رشد اقتصادی کشور تا سطح مطلوب می‌بایست بر میزان سرمایه‌گذاری در کل اقتصاد به‌ویژه بخش صنعت افزود و راه را برای توسعه اقتصادی هموار ساخت.

برای آنکه بتوان یک دوره بلندمدت سی ساله را از نظر صنعت مورد ارزیابی قرار داد باید شاخصهای معین و محدودی را تعیین نمود و دوره را با توجه به آن شاخص‌ها ارزیابی کرد. مشاهدات نشان می‌دهد که اگر سهم هزینه‌های عمرانی دولت و بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت در کل بودجه عمرانی را معیار موفقیت هر برنامه در نظر بگیریم، برنامه چهارم عمرانی پیش از انقلاب (۱۳۵۱-۱۳۴۷) را می‌توان موفقترین برنامه دانست.

در این نوشته به روند تغییرات سرمایه‌گذاری و مخارج عمرانی در بخش صنعت در دوره سی ساله ۱۳۴۷-۷۷ و در نهایت به مقایسه برنامه‌های عمرانی از نظر میزان موفقیت در این زمینه پرداخته می‌شود.

رشد اقتصادی هر کشوری تردید تحت تأثیر میزان سرمایه‌گذاری انجام شده درون آن کشور قرار دارد. مطالعه عملکرد گذشته اقتصاد کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که سهم سرمایه‌گذاری در تولید ناخالص داخلی این کشورها در سطح پایینی بوده است. در مقابل، پیشینه اقتصادی کشورهای توسعه یافته حاکی از آن است که این کشورها برای دستیابی به درصد بالای رشد اقتصادی به نهادهای خود ساختار صنایع خود مبادرت ورزیده‌اند. به عبارتی، رشد اقتصادی این کشورها مرسوم رشد و توسعه بخش صنایع کارخانه‌ای آنها بوده است. این کشورها در جریان توسعه صنعتی به تشکیل شرکت‌های بزرگ تولیدی با مدیریت حرفه‌ای اقدام نموده‌اند. همچنین افزایش میزان مشارکت مردمی در امر سرمایه‌گذاری و تأمین بنگاههای اقتصادی از محورهای توسعه اقتصادی این کشورها بوده است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که برای بالا

بررسی میزان موفقیت برنامه‌های عمرانی، و جایگاه بخشهای دولتی و خصوصی در سرمایه‌گذاری صنعتی ایران (۱۳۴۷-۱۳۷۷)

دکتر مسعود نوذاد

دانشگاه شیراز

مقدمه

صنعتی و اتخاذ استراتژیهای صنعتی ممکن است. در این حالت به‌قول هیرشمن توسعه بخش صنعت به‌سود سایر بخشهای دیگر اقتصاد نیز هست؛ چون بین بخشهای مختلف اقتصاد ارتباط تنگاتنگی وجود دارد و رعایت توالی توسعه بین بخشها از کشاورزی به صنعت و از صنعت به خدمات ضروری است. رشد بخش صنعت و به‌دنبال کشیدن سایر بخشهای اقتصادی سبب افزایش اشتغال، تولید و درآمد در کل اقتصاد خواهد شد.

کشورهای در حال توسعه برای توسعه سریع اقتصادی نباید منتظر تغییر در تولید کشاورزی باشند. به عقیده هیرشمن رشد نامتعادل اقتصادی در مراحل اولیه توسعه اقتصادی به سود بخش صنعت تمام خواهد شد و پس از آنکه تولید صنعتی به‌روال مطلوب درآمد، بخش کشاورزی را مدرنیزه خواهد کرد. این درحالی است که

صنعتی شدن به معنی جریان تولید کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای و نیز تشکیل سرمایه برای پروژه‌های بالاسری اجتماعی به‌منظور تولید و تهیه کالا و خدمات برای مصرف کنندگان خصوصی و عمومی است.

صنعتی شدن نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه دارد. همان‌طور که تجربه کشورهای توسعه یافته کنونی جهان نشان می‌دهد صنعتی شدن شرط لازم توسعه اقتصادی است، به‌طوری که در روند توسعه اقتصادی باید به‌طور هدفمند و اصولی سهم بخش صنعت در تولید ناخالص ملی افزایش و سهم بخش کشاورزی در آن کاهش یابد.

انتقال مرکز ثقل اقتصاد از بخش کشاورزی به بخش صنعت تنها از طریق اعمال سیاستهای

روزن اشتاین رودن، لویس و نور کس اصلاحات ارضی را برای جدا کردن مازاد نیروی کار از بخش کشاورزی و انتقال آن به بخش صنعت ضروری می‌دانند.

در واقع، بهترین روش آن است که کشورهای در حال توسعه با توسعه صنعتی شروع کنند و با عرضه بیشتر کود شیمیایی، ماشین آلات زراعی و دیگر عوامل تولید، تولید کشاورزی را تشویق نمایند. از سوی دیگر، توسعه صنعتی برای ایجاد مشاغل جدید برای بیکاران پنهان در بخش کشاورزی ضروری است.

در کشورهای پر جمعیت در حال توسعه، جمعیت کثیری از نیروی کار به صورت بیکاران پنهان هستند که تولید نهایی آنها در بخش کشاورزی ناچیز یا صفر است. می‌توان بی آنکه تغییری در ترکیب تولید کشاورزی به وجود آید مازاد نیروی کار را از بخش کشاورزی به بخش صنعت منتقل کرد. از آنجا که تولید نهایی نیروی کار در بخش کشاورزی کمتر از بخش صنعت است انتقال این مسازاد از بخش کشاورزی به بخش صنعت خود به خود می‌تواند تولید کل را افزایش دهد.

کشورهای در حال توسعه نیازمند آن هستند که از وابستگی به صادرات مواد اولیه و محصولات کشاورزی خلاصی یابند و این کار تنها از طریق صنعتی شدن امکان پذیر است. یکی دیگر از محاسن صنعتی شدن در کشورهای در حال توسعه می‌تواند تقویت روانی و روحی مردم باشد. امروزه، صنعتی شدن به مثابه یک عامل غرور انگیز در میان کشورهای در حال توسعه قلمداد می‌شود چرا که می‌تواند به معنی استفاده بیشتر از تکنولوژی و مهارت‌های جدید و شهرهای بزرگتر و وسایل رفاهی بیشتر باشد. صنعتی شدن سطح زندگی مردم را ارتقا می‌دهد، از میزان مرگ و میر می‌کاهد، استفاده از وسایل بهداشتی و آموزش و پرورش و حمل و نقل را نیز بیشتر می‌کند.

اما سیاست صنعتی کردن که توسط کشورهای در حال توسعه در اولین مرحله از روند صنعتی شدن اتخاذ شد توانست آن چنان که انتظار می‌رفت منافع اجتماعی و اقتصادی زیادی در برداشته باشد و برخلاف انتظار، از نابرابریها در توزیع درآمد و ثروت، بیکاری و نابرابریهای منطقه‌ای نکاست.

وانگهی، صنعتی شدن مشکلات جدی زیادی مانند رکود فعالیتهای اقتصادی در مناطق روستایی، رشد قارچ گونه طبقات فقیر در مناطق شهری، نارسایی مؤسسات آموزشی در قبال نیازهای توسعه اقتصادی، فساد در تشکیلات اداری و بوروکراسی گسترده و نرخ رشد زیاد جمعیت و نیروی کار را در پی داشته است.

قدر مسلم این است که در کشورهای در حال توسعه موفقیت برنامه صنعتی شدن در گرو رشد هماهنگ و همزمان بخش کشاورزی بوده است. مسلماً توجه بیشتر به بخش صنعت در مراحل اولیه توسعه اقتصادی ضروری است ولی این بدان معنی نیست که بخش کشاورزی به کل نادیده انگاشته شود. رشد ناهمگن بخش صنعتی در مراحل اولیه روند توسعه اقتصادی در صورت همراه شدن با رشد همه جانبه بخش کشاورزی در مراحل بعدی موفقیت آمیزتر خواهد بود.

بی تردید در مراحل آغازین روند صنعتی کردن کشور، کشاورزی می‌تواند از طریق عرضه نیروی کار، مواد غذایی، مواد اولیه، تمرکز سرمایه و تشکیل درآمد و ندرشد صنعتی را تقویت کند.

روند سرمایه گذاری در برنامه عمرانی

چهارم پیش از انقلاب (۵۱-۱۳۴۷)

این برنامه با هدف تسریع رشد اقتصادی و افزایش درآمد ملی از راه قدرت تولید با اتکای بیشتر به توسعه صنعتی و بالا بردن بازده سرمایه و استفاده از روشهای مترقی در کلیه فعالیتهای، توزیع عادلانه تر درآمد، کاهش نیازمندیها به خارج، تنوع بخشیدن به کالاهای صادراتی کشور، با اعتبار اولیه ۴۸۰ میلیارد ریال از اول فروردین ۱۳۴۷ به اجرا درآمد. سپس در خرداد ۱۳۵۰ اعتبار این برنامه به ۵۶۸ میلیارد ریال افزایش یافت.

بیشترین سهم از کل اعتبارات به فصل صنایع و معادن تعلق داشت. این سهم معادل ۲۲/۳ درصد بود. الگوی توسعه مورد نظر برنامه چهارم، صنعتی کردن ایران و رها کردن کشاورزی بود.

در سال ۱۳۴۷ سرمایه گذاری بخش دولتی و خصوصی افزایش یافت. تشویق و حمایت دولت از تولیدات داخلی سبب شد که بخش صنایع و معادن به قیمتهای ثابت از رشدی برابر با

○ برنامه عمرانی چهارم
پیش از انقلاب با هدف
تسریع رشد اقتصادی و
افزایش درآمد ملی از راه
قدرت تولید با اتکای بیشتر
به توسعه صنعتی از اول
فروردین ۱۳۴۷ به اجرا
درآمد.

۱۳/۹ درصد بر خوردار شود. میزان رشد این بخش از هدف پیش بینی شده در برنامه چهارم تجاوز کرد که بیشتر آن ناشی از افزایش تولیدات صنعتی بود.

در دوره برنامه سوم، سهم بخش خصوصی در سرمایه گذاری صنعتی از سهم بخش دولتی به مراتب بیشتر بود ولی در برنامه چهارم، افزایش قابل ملاحظه ای برای بخش دولتی در سرمایه گذاری در صنایع و معادن پیش بینی شد. این تغییر ناشی از اجرای پروژه های مهمی مانند ذوب آهن، پتروشیمی، ماشین آلات و ذوب آلومینیوم و دیگر پروژه هایی بود که احتیاج به سرمایه زیادی داشتند.

سرمایه گذاری در لوازم و ماشین آلات صنعتی و معدنی به قیمت جاری نسبت به سال قبل افزایش یافت و سهم آن در کل سرمایه گذاری و لوازم کسب و کار نسبت به سال قبل تغییر چندانی نکرد.

در دومین سال اجرای برنامه چهارم عمرانی، پرداخت های عمرانی سازمان برنامه برای فصل صنایع و معادن افزایش یافت. افزایش مذکور در درجه اول ناشی از تسریع ساختمان کارخانه ذوب آهن و در نتیجه از دیاد هزینه های مربوطه بود بطوری که پرداخت هایی که در این زمینه صورت گرفت به دو برابر رقم مشابه سال گذشته رسید. عملیات مربوط به تأسیس کارخانه های ماشین سازی تیریز و اراک و کارخانه تراکتور سازی تبریز در این سال همچنان ادامه داشت و قسمت اعظم کارهای زیربنایی واحدهای مذکور پایان یافت.

در سال ۱۳۴۸ به دلیل رشد در آمد نفت و امکاناتی که در زمینه استفاده از منابع خارجی و داخلی و استفاده قابل ملاحظه از اعتبارات نظام بانکی پدید آمد پرداخت های عمرانی به سرعت افزایش یافت.

سرمایه گذاری و پرداخت های عمرانی سال ۱۳۴۹ نسبت به سال قبل افزایش داشت. به علت پیشرفت عملیات مربوط به ایجاد کارخانه ذوب آهن و احتیاجات مالی این طرح بیش از ۵۸ درصد از پرداخت های فصل صنایع و معادن به طرح مذکور اختصاص یافت.

در سال ۱۳۴۹ صنایع کشور به دنبال ادامه سیاست دولت مبنی بر حمایت از صنایع و نیز کمک های مالی بانک های صنعتی و از دیاد سرمایه گذاری از رونق قابل ملاحظه ای برخوردار بود و در مدت به قیمت ثابت به حدود ۱۳ درصد

ر رسید و همین سیاست دولت باعث افزایش میزان اشتغال شد. به طور کلی در سومین سال اجرای برنامه عمرانی چهارم از مجموع پرداخت های عمرانی فصل صنایع و معادن ۷۵ درصد برای ایجاد کارخانه ذوب آهن و واحدهای پتروشیمی اختصاص یافت.

در سال ۱۳۵۰ به علت افزایش شدید قیمت نفت، پس انداز دولت رشد فزاینده ای یافت. در این سال عملیات مربوط به احداث کارخانه ذوب آهن طبق برنامه پیش بینی شده ادامه یافت. کارخانه آلومینیوم سازی هم در این سال به مرحله تکمیل نزدیک گردید.

در بخش خصوصی نیز واحدهای تولیدی بزرگی به کار افتاد که از آن جمله کارخانه های کشتی سازی، ساخت موتور دیزل، سیمان و ریستنگی و بافندگی رامی توان نام برد.

در این سال شاخص کل اشتغال کارکنان صنایع منتخب نسبت به سال قبل ۴ درصد افزایش یافت. در این سال اعتبارات عمرانی دولت برای بخش صنعت کاهش و اعتبارات بخش خصوصی افزایش یافت.

در سال ۱۳۵۱ کل سرمایه گذاری صنعتی در ماشین آلات نسبت به سال قبل کاهش یافت. پرداخت های عمرانی سازمان برنامه برای بخش صنعت و معدن نسبت به سال قبل به دلیل اتمام طرح های صنایع سنگین بویژه کارخانه ذوب آهن، ماشین سازی تیریز و اراک کاهش یافت. در سال ۱۳۵۱ صنایع فلزی و ذوب فلزات ۶۰/۵ درصد از کل پرداخت های عمرانی فصل صنعت و معدن را به خود اختصاص داد.

جدول ۱ روند تغییر سهم سرمایه گذاری بخش های دولتی و خصوصی در بخش صنعت در برنامه چهارم عمرانی پیش از انقلاب را نشان می دهد. از این جدول نتایج زیر حاصل می شود:

۱- سهم بخش خصوصی در کل سرمایه گذاری های انجام شده در بخش صنعت بسیار بیشتر از سهم بخش دولتی بوده است. طی سالهای ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۱، بخش خصوصی به ترتیب معادل ۸۳/۳۷، ۸۸/۷۱، ۷۲/۱۰۰، ۷۸/۹۰ و ۶۵/۵۷ درصد کل بودجه جاری و عمرانی بخش دولتی در بخش صنعت سرمایه گذاری کرده است و در همین دوره به ترتیب معادل ۲۰۷/۳، ۲۳۰/۵ و ۲۱۴/۶ درصد کل بودجه های

○ در دوره برنامه عمرانی سوم، سهم بخش خصوصی در سرمایه گذاری صنعتی از سهم بخش دولتی به مراتب بیشتر بود ولی در برنامه چهارم افزایش قابل ملاحظه ای برای بخش دولتی در سرمایه گذاری در صنایع و معادن پیش بینی شد.

جدول ۱- الف: روند تغییر و تحول معارج عمرانی دولت برای بخش صنعت در برنامه چهارم عمرانی (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

بازگین هزینه سرانه (ریال)		بازگین هزینه سرانه دولتی در بخش صنعت (ریال)		نرخ رشد اشتغال (درصد)		اشتغال (هزار نفر)		میانگین ستون ۱۱		سهام هزینه‌های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت (درصد)		کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها		میانگین ستون ۸		سهام هزینه‌های عمرانی دولت مربوط به بخش عمرانی دولت (درصد)		کل بودجه عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها		میانگین سهم عملکرد از مصوب		هزینه عمرانی دولت در بخش صنعت (مصوب)		سهم عملکرد از مصوب		میانگین ستون ۲		نرخ رشد (درصد)		هزینه عمرانی دولت در بخش صنعت (عملکرده)		سال		
۱۳۱-۸۲		۱۱۱۴۸۳۴		۲۱/۶		۱۳۷۷		۸۲۲		۹/۳۳		۱۶۲۷۰۰		۲۰/۴۱		۲۱۸۸۹		۷۰/۰۰		۱۱۸۵۹		۱۲۹۴۱		۱۳۲۰۵		۱۱۲۹۳		۳۰/۰۴		۱۳۲/۵		۱۵۳۲۷		۱۳۳۷
		۱۶۱۴۲۸۶		۲/۹		۱۴۱۸		۸۲۲		۱۱/۸		۱۹۴۰۰۰		۲۰/۴۱		۳۷/۵		۸۳۰۰۰		۱۱۸۵۹		-		-		-		۳۰/۰۴		۴۹/۱۶		۲۲۸۹۲		۱۳۳۸
		۱۹۳۸۴۹۳		۲/۹۶		۱۴۶۰		۸۲۲		۱۲/۸		۲۲۱۱۰۰		۲۰/۴۱		۲۹/۳۹		۹۶۶۰۰		-		-		-		-		۳۲/۶۳		۲۸۳۰۲		۱۳۴۹		
		۹۵۵۸۷۵		۲/۰۱		۱۵۰۴		۸۲۲		۴/۷۵		۳۱۵۴۰۰		۲۰/۴۱		۱۲/۹۲		۱۱۶۰۰۰		-		-		-		-		۴۷/۰۲		۱۴۹۹۳		۱۳۵۰		
		۸۸۹۸۴۴		۲/۹۹		۱۵۴۹		۸۲۲		۱۰/۳۵		۴۱۵۱۰۰		۲۰/۴۱		۱۰/۳۵		۱۳۱۸۰۰		-		-		-		-		۸/۰۶		۱۳۷۸۴		۱۳۵۱		

جدول ۱-ب: روند تغییرات و تحول معارج عمرانی بخش خصوصی برای بخش صنعت در ساله چهارم عمرانی (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

سال	۱۳۴۶	۱۳۴۷	۱۳۴۸	۱۳۴۹	۱۳۵۰
هزینه عمرانی بخش خصوصی در صنعت (عملکرد)	۱۰۷۴۰۰	۱۳۵۵۰۳	۱۷۲۱۰۸	۲۲۲۵۹۸	۲۳۹۰۰۷
نرخ رشد ستون ۱	-	۲۴/۳	۲۶/۸	۲۹/۲۹	۱۱/۸۱
میانگین ستون ۲	۲۰۰۳				
سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی دولت	۱۹۲/۵۱	۲۰۷/۳	۲۳۰/۵	۲۴۴/۶	۲۰۶/۵
میانگین ستون ۴	۹۲۳۹				
سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی از کل بودجه جاری و عمرانی مربوط به بخش سالانه دولت	۸۳۳۷	۸۸۷۱	۱۰۰۰۳	۷۸۹	۶۵۵۷
میانگین ستون ۶	۸۳۴۵				
هزینه سرانه بخش خصوصی در بخش صنعت (ریال)	۹۸۵۱۳/۴	۱۲۱۳۷	۱۵۲۵۳/۸	۱۴۲۷۲۳/۲	۱۷۵۳۲۶/۶
میانگین هزینه سرانه (ریال)	۱۴۲۷۲۳/۲				
کل هزینه‌های عمرانی دولتی و خصوصی در بخش صنعت و معدن	۱۱۴۰۰۰	۱۵۱۰۰۰	۱۹۵۰۰۰	۲۵۱۰۰۰	۲۶۴۰۰۰
نرخ رشد ستون ۱۰	-	۳۲/۴۵	۲۹/۱۳	۲۸/۲۱	۵/۱۷
میانگین نرخ رشد ستون ۱۱	۲۰۰۷۵				
کل هزینه سرانه (ریال)	۱۰۹۶۵۸/۶۷	۱۳۷۵۱۷/۶۳	۱۷۱۹۱۷/۸	۱۷۵۵۳۱/۹۱	۱۸۴۶۳۵/۲۴
میانگین کل هزینه سرانه (ریال)	۱۵۵۵۵۲/۲۵				

○ در برنامه عمرانی پنجم پیش از انقلاب مهم ترین فصل امور اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری و سپس توسعه صنایع بود.

همچنان از رشد و توسعه سریعی برخوردار بود. در سال ۱۳۵۳ دولت به توسعه بخش صنعت و معدن همچنان توجه خاصی مبذول داشت و امور مربوط به فعالیتهای صنعتی و معدنی را در وزارت صنایع و معادن که در اوایل سال تأسیس شد متمرکز ساخت.

در برنامه تجدید نظر شده پنجم نیز حجم اعتبارات عمرانی بخش صنعت و معدن افزایش یافت. به منظور تحکیم و توسعه زیربنای توسعه کشور و گسترش تولید صنعتی، دولت در سال ۱۳۵۳ گامهای مهمی برای توسعه ظرفیت صنایع سنگین مانند ذوب آهن و کارخانههای ابزار و ماشین سازی، تراکتور سازی و ذوب آلومینیوم برداشت.

بخش خصوصی نیز به موازات گسترش بازار داخلی و افزایش درآمدها، فعالیتهای سرمایه گذاری خود در رشتههای مختلف صنعتی بویژه مصالح ساختمانی و فلزی و وسایل حمل و نقل و پوشاک را به میزان قابل ملاحظه ای توسعه داد.

در یافتهها و پرداختهای سال ۱۳۵۴ تحت تأثیر افزایش بی سابقه بهای نفت از رشد استثنایی برخوردار گردید و فعالیتهای صنعتی و معدنی همچنان گسترش یافت. در سال مورد گزارش، دولت اقدامات قابل توجهی در جهت توسعه ظرفیت صنایع سنگین به عمل آورد که از جمله آنها عملیات مربوط به گسترش ظرفیت تولیدی کارخانه ذوب آهن اصفهان و توسعه فولاد اهاوا بود.

جدول آ روند تغییر سهم سرمایه گذاری بخش های دولتی و خصوصی را در بخش صنعت در برنامه پنجم عمرانی پیش از انقلاب نشان می دهد. از این جدول به طور خلاصه نتایج زیر حاصل می شود:

۱- سهم بخش خصوصی در کل سرمایه گذاری انجام شده در بخش صنعت در مقایسه با برنامه چهارم کاهش یافته است. این سهم در سالهای ۱۳۵۲ و ۱۳۵۳ در حد بسیار بالا و به ترتیب معادل ۹۶ و ۸۹/۵۲ درصد بوده است. اما در سالهای ۱۳۵۴، ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ تا اندازه ای کاهش یافته و به ترتیب معادل ۵۳/۷۴ و ۲۷/۰۶ و ۴۴/۹ درصد گردیده است. علت این کاهش را باید افزایش تواناییهای مالی دولت به دنبال افزایش شدید قیمت های نفت دانست. در این دوره به طور میانگین ۶۸/۸۹ درصد سرمایه گذاریهای به عمل آمده در بخش صنعت مربوط به بخش خصوصی بوده است.

عمرانی دولت در بخش صنعت سرمایه گذاری کرده است.

۲- نرخ رشد سرمایه گذاریهای بخش دولتی در بخش صنعت روند کاهنده در نهایت منفی داشته است در حالی که این روند برای بخش خصوصی همواره مثبت بوده است.

۳- میانگین هزینه سرمایه گذاری سرانه بخش خصوصی بیش از بخش دولتی بوده است (۱۴۲۷۴۳/۹ ریال در مقایسه با ۸۲/۲۱۰۸۳۱ ریال)

۴- سهم بخش صنعت در کل مخارج عمرانی دولت در سه سال اول برنامه روند فزاینده در پایان روند کاهنده داشته است. این نسبت به ترتیب معادل ۲۱/۸۹، ۲۷/۵۰، ۲۹/۲۹ و ۱۲/۹۲ و ۱۰/۴۵ درصد بوده است.

۵- نرخ رشد کل هزینه های عمرانی دولتی و خصوصی بخش صنعت و معدن در این دوره روبه کاهش بوده و از ۳۲/۴۵ درصد به ۸/۲۳ درصد کاهش یافته است.

۶- میانگین سرمایه گذاریهای سرانه دولتی و خصوصی در این برنامه معادل ۲۵/۲۵۵۸۵۲ ریال بوده است.

روند سرمایه گذاری در برنامه عمرانی پنجم پیش از انقلاب (۵۶-۱۳۵۲)

این برنامه در نیمه دوم سال ۱۳۵۲ تهیه و در بهمن همان سال به تصویب رسید. کل اعتبار این برنامه ۱۵۶۰ میلیارد ریال بود که بین سه بخش امور عمومی (۷/۷ درصد) امور اجتماعی (۳۰/۱ درصد) امور اقتصادی (۶۲ درصد) تقسیم شده بود. مهمترین فصل امور اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری و سپس توسعه صنایع باسهمی معادل ۱۸/۹ درصد بود. با افزایش قیمت نفت و تداوم میزان بالای صادرات نفت خام، امکانات مالی جدیدی برای کشور فراهم شد که دور از انتظار بود و از همین رو در مرداد ۱۳۵۳ اعتبارات برنامه افزایش یافت.

سرمایه گذاری در بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۵۲ به قیمت جاری نسبت به مشابه سال قبل افزایش یافت و سرمایه گذاری در ماشین آلات صنعتی و معدنی به قیمت جاری در سال ۱۳۵۲ معادل ۲۴ درصد بیشتر از رقم سال قبل بود.

در سال ۱۳۵۳ فعالیتهای صنعتی و معدنی کشور

جدول ۲-۱: روند تغییر و تحول متغیرهای عمرانیه برای بخش صنعت در برهه پنجم عمرانی (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

میانگین هزینه سرانه بخش دولتی (ریال)		هزینه سرانه دولتی در بخش صنعت (ریال)		نرخ رشد اشتغال (درصد)		اشتغال (هزار نفر)		میانگین ستون ۱۱		سهام هزینه های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت (درصد)		کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها		میانگین ستون ۸		سهام هزینه های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی دولت (درصد)		کل بودجه عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها		میانگین سهم عملکرد از مصوب		سهم عملکرد از مصوب		هزینه عمرانیه دولت در بخش صنعت (مصوب)		میانگین نرخ رشد ستون ۲		نرخ رشد (درصد)		هزینه عمرانیه دولت در بخش صنعت (عملکرد)		سال	
۲۰۳۶/۱	۲۸۴۱/۸	۲۸۴۱/۸	۲۸۴۱/۸	۲/۹۸	۲/۹۸	۱۶۹۳	۱۶۹۳	۶/۵۲	۶/۵۲	۴/۳۴	۴/۳۴	۱۲۹۶۲۰۰	۱۳۲/۵	۱۳/۶۰	۵۱۶۱۰۰	۱۰۵/۱۳	۷۳۲۰	۸۸۷۰	۲۵/۱۱	۱/۹۴	۶۵۰۴۲	۱۲۵۴	۲۳۴	۱۷۰۱۰	۶۳۷۹۹	۱۲۵۴	۲۳۴	۱۷۰۱۰	۶۳۷۹۹	۱۲۵۴			
۷۰۴۵/۱	۳۳۹۵/۸	۳۳۹۵/۸	۳۳۹۵/۸	-۱/۳۴	-۱/۳۴	۱۶۷۲	۱۶۷۲	۴/۳۴	۴/۳۴	۴/۳۴	۴/۳۴	۱۶۷۵۰۰	۱۳۲/۵	۱۲/۱۴	۵۹۱۶۰۰	۱۰۵/۱۳	۸۴۵۵	۸۵۰۰۰	۲۵/۱۱	۱۰/۵	۷۱۸۷۴	۱۲۵۵	۵۲۷۳	۱۱۶۵۵	۱۲۵۵	۵۲۷۳	۱۱۶۵۵	۱۲۵۵	۵۲۷۳	۱۱۶۵۵	۱۲۵۵		

جدول ۲-ب: روند تغییر و تحول معارج عمرانی بخش خصوصی برای بخش صنعت در برنامه پنجم عمرانی (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

میانگین کل هزینه سرانه (ریال)		۱۲/۶		۱۵۲۳۷/۳		۲۸۸۳		۱۶۹۷		۱۳۵۳۱		۷۵۵۷		۱۳۵۴			
کل هزینه سرانه (ریال)		۳۳۱۸۷/۹۵	۳۷۰۴۳۷/۹۵	۸۳-۴۷/۸۳	۱۰۸۱۹۳/۸۷	۱۳۷۸۵۴/۸											
میانگین نرخ رشد ستون ۱۱																	
نرخ رشد ستون ۱۰		۵۲/۴۴	۳۹/۱۷	-۲۶/۹۱	۲۸/۶۶	۱۶/۹۷											
کل هزینه‌های عمرانی دولتی و خصوصی در بخش صنعت و معدن		۴۳۶۰۰۰	۶۰۹۰۰۰۰	۱۴۰۶۰۰	۱۸۰۹۰۰	۲۱۱۶۰۰											
میانگین هزینه سرانه (ریال)																	
هزینه سرانه بخش خصوصی در بخش صنعت (ریال)		۲۶۱۵۳۵/۶	۳۳۱۶۳۰/۸	۴۳۶۳۹/۶	۶۵۳۰۶/۹	۵۲۴-۶/۸											
میانگین ستون ۶																	
سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی از کل بودجه جاری و عمرانی مربوط به بخش سالیانه دولت		۷۸/۸۴	۶۶/۳۳	۵/۴	۶/۵	۴/۳۶											
میانگین ستون ۴																	
سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی دولت		۳۵۹/۹	۱۵۶/۳	۱۳/۶۳	۱۸/۴۳	۱۰/۳۵											
میانگین ستون ۲																	
نرخ رشد ستون ۱		۵۳/۹۱	۳۰/۱۲	-۸۶/۱۴	۴۴/۳۹	-۱۲/۸۴											
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنعت (عملکرد)		۴۱۸۹۹۰	۵۲۵۳۰۱	۷۵۵۷	۱۰۹۰۲۶	۱۴۵۵											
سال		۱۳۵۲	۱۳۵۳	۱۳۵۴	۱۳۵۵	۱۳۵۶											

۲. میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی بیش از بخش دولتی بوده است. (۲۹/۳ در مقایسه با ۲۵/۱ درصد)

۳. دولت به طور میانگین معادل ۱۰۵/۱۳ درصد برنامه مصوب عملاً در بخش صنعت سرمایه گذاری کرده است. این امر نوعی موفقیت به حساب می آید اما از نظر سهم صنعت در کل سرمایه گذاری دولت، برنامه پنجم در مقایسه با برنامه چهارم جایگاه ضعیف تری دارد. در این برنامه معادل ۱۳/۲۵ درصد کل بودجه عمرانی دولت به بخش صنعت تخصیص یافته بود حال آنکه در برنامه قبلی این نسبت ۲۰/۴ درصد بود.

۴. سرمایه گذاری سرانه بخش خصوصی در این برنامه معادل ۱۵۲۲۷۹/۳ ریال و برای بخش دولتی معادل ۴۰۲۶۴ ریال بوده است. سرانه سرمایه گذاریهای صنعتی و معدنی هر دو بخش در مقایسه با برنامه چهارم افزایش یافته است. در این برنامه میانگین کل سرمایه گذاری بخش های دولتی و خصوصی معادل ۱۹۲۵۴۳/۴۹ ریال بوده است.

۵. نرخ رشد مجموع سرمایه گذاری بخشهای دولتی و خصوصی در این برنامه در کل روندی کاهنده داشته و از ۵۲/۴۴ درصد به ۱۶/۹۷ درصد تغییر یافته است و از این نظر برنامه چهارم موفقتر بوده است زیرا از میانگین ۲۰/۷۵ درصد در مقایسه با ۱۲/۰۶ درصد میانگین برنامه پنجم برخوردار بوده است.

۶. میانگین سرمایه گذاری های سرانه دولتی و خصوصی در این برنامه معادل ۱۹۲۵۴۳/۴۹ ریال و بیشتر از برنامه قبلی بوده است.

روند سرمایه گذاری در دوران انقلاب

وجنگ تحمیلی (۶۷-۱۳۵۷)

در سال ۱۳۵۷ سرمایه گذاری با توجه به رویدادهای شش ماهه دوم این سال ویروزی انقلاب نسبت به سال قبل کاهش پیدا کرد. در سال ۱۳۵۸ سرمایه گذاری با توجه به رویدادهای صنعتی کشور کاهش یافت. بار شد اندک تولیدات صنعتی کشور، نرخ رشد تعداد شاغلان صنعتی اندکی افزایش یافت. این افزایش بیشتر ناشی از افزایش تعداد شاغلان صنایع تولید ماشینهای کشاورزی و تولید سیمان و فرآورده های شیر و فرش ماشینی بود. در سال ۱۳۵۹ سرمایه گذاری افزایش یافت و

سهم بیشتری برای ایجاد و توسعه صنایع فلزی و ذوب فلزات اختصاص یافت. علی رغم بهبود نسبی که در فعالیتهای بخش صنعت در نیمه دوم سال ۱۳۵۸ حاصل شده بود در سال ۱۳۵۹ به علت مشکلات و معضلاتی که اقتصاد کشور با آن مواجه شد فعالیتهای این بخش همانند سایر بخشهای تولیدی بار کود رو بر و گردید. از یک سو، پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ناشی از ویروزی انقلاب که موجب از هم پاشیدگی نظام اقتصادی گذشته گردیده بود، و از سوی دیگر ادامه تحریم اقتصادی کشور توسط آمریکا و متحدان غربی آن به دنبال گروگانگیری کارکنان سفارت سابق آمریکا، بلوکه شدن ذخایر ارزی کشور در بانکهای آمریکایی و بالاخره آغاز جنگ تحمیلی عوامل اصلی به وجود آمدن این رکود بودند و فعالیتهای اقتصادی و بطور اخص بخش صنعت را بطور مؤثر تحت تأثیر قرار دادند.

در سال ۱۳۶۰ اشتغال کاهش و سرمایه گذاری افزایش یافت و سهم بیشتر سرمایه گذاری به ایجاد و توسعه صنایع فلزی و ذوب فلزات اختصاص یافت. از جمله اقدامات دولت در امر کمک به صنایع، تأکید بر سرمایه گذاری و توسعه صنایع سنگین بود و تلاش های دولت در جهت راه اندازی مجتمع های بزرگ صنعتی کشور پیگیری شد. نرخ رشد اشتغال کارگاههای بزرگ صنعتی اندکی کاهش یافت.

در سال ۱۳۶۱ سرمایه گذاری افزایش یافت. در این سال دولت توانست نیازهای ارزی بسیاری از صنایع را تقریباً به طور کامل تأمین نماید و تا حدود زیادی مشکلات صنایع را تخفیف دهد. اشتغال نیز افزایش یافت.

در سال ۱۳۶۲ اشتغال و سرمایه گذاری نسبت به سال قبل افزایش یافت. بیشتر افزایش سرمایه گذاری در جهت ایجاد و توسعه صنایع فلزی و ذوب فلز بود که توجه دولت به گسترش و تقویت این گروه از صنایع را نشان می داد. در این سال صنایع ماشین آلات، محصولات و صنایع فلزات اساسی با توجه به اهمیت نسبی افزایش داشت.

در سال ۱۳۶۳ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل کاهش یافت اما شاخص اشتغال کارگاههای بزرگ افزایش یافت. سرمایه گذاری در صنایع فلزی و ذوب فلزات همچنان بخش اعظم سرمایه گذاری در بخش صنعت کشور را تشکیل

○ از نظر سهم صنعت در کل سرمایه گذاریهای دولت، برنامه عمرانی پنجم در مقایسه با برنامه چهارم جایگاه ضعیف تری دارد.

می دهد.

از این جدول به طور خلاصه نتایج زیر حاصل می شود:

۱- نرخ رشد سرمایه گذاری بخشهای دولتی و خصوصی تقریباً در نیمی از سالهای این دوره منفی بوده اما میانگین این نرخ رشد برای هر دو بخش مثبت بوده است. ضمن آنکه این میانگین برای بخش خصوصی نیز بزرگتر بوده است (۲۱۲/۸ درصد در مقایسه با ۱۶۷/۱ درصد) و به طور کلی به دلیل درگیری دولت و منابع آن در جنگ تحمیلی و نوسان درآمدهای آن، وضعیت بخش خصوصی از نظر سرمایه گذاری در صنعت مناسبتر بوده است.

۲- به دلیل عملکرد موفق دولت در امر سرمایه گذاری در بخش صنعت در سالهای ۱۳۵۷، ۱۳۶۲، ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷ میانگین سهم عملکرد به مصوب در این دوره معادل ۸۱/۰۰ درصد بوده که از این نظر موفقیت آمیز بوده است.

۳- در این دوره دولت معادل ۱۳/۰۷ درصد کل بودجه عمرانی خود را به طور متوسط به سرمایه گذاری در بخش صنعت اختصاص داده که تقریباً مشابه بر نامه پنجم و ضعیفتر از بر نامه چهارم بوده است.

۴- در این دوره سهم بخش خصوصی در سرمایه گذاری انجام شده در بخش صنعت نوسان داشته و از ۴۴/۳ و ۳۳/۴ درصد سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ به ۲۸/۱ و ۶۳/۷۴ درصد در سالهای ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷ تغییر یافته است. در این دوره معادل ۸۷/۳۴ درصد کل سرمایه گذاری به عمل آمده در بخش صنعت به بخش خصوصی تعلق داشته است که در مقایسه با بر نامه های چهارم و پنجم عمرانی کاهش داشته است.

۵- میانگین سرمایه گذاری سرانه بخشهای خصوصی و دولتی در بخش صنعت بترتیب معادل ۳۹۳۶۱/۶ و ۶۴۰۱۹/۵ ریال بوده است. میانگین سرمایه گذاری دولتی در مقایسه با بر نامه چهارم افزایش اما میانگین سرمایه گذاری خصوصی کاهش داشته است. میانگین کل سرمایه گذاری دولتی و خصوصی در بخش صنعت و معدن در این دوره برابر با ۲۸۴۴۲/۷ ریال بوده که در مقایسه با بر نامه چهارم کاهش داشته است.

می داد که این نشانگر اهمیت صنایع مذکور از نظر تولید و اشتغال بود. در سال ۱۳۶۴ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل کاهش یافت. بررسی پرداختهای عمرانی دولت در بخش صنایع در سال ۱۳۶۴ نشان می دهد علی رغم سیاست تحدید اعتبارات عمرانی دولت در بخش صنایع، بخش اعظم این سرمایه گذاری ها صرف اجرای بر نامه های ایجاد و توسعه صنایع فلزی و ذوب فلز شد.

در سال ۱۳۶۴ مشکلات و محدودیتهای مختلفی که اقتصاد کشور بویژه بخش صنعت از قبل با آن مواجه بود شدت بیشتری یافت. مشکلات مزبور عمدتاً ناشی از کاهش قابل ملاحظه در یافته های ارزی و تقلیل حجم سرمایه گذاری در کل اقتصاد کشور بود. عوامل مذکور باعث شد تا فعالیتهای بخش صنعت در این دوره کاهش یابد. بخش اعظم سرمایه گذاری به صنایع فلزی و ذوب فلز اختصاص یافت که این امر نشان دهنده توجه خاص دولت به توسعه این رشته از فعالیتهای استراتژیک صنعتی کشور بود. در این سال شاخص اشتغال افزایش یافت.

در سال ۱۳۶۵ به علت افزایش سرمایه گذاری دولت در صنایع فلزی و غیر فلزی سرمایه گذاری نسبت به سال قبل افزایش یافت. اشتغال کارکنان کارگاههای بزرگ صنعتی هم کاهش یافت. کاهش مزبور ناشی از کاهش شاخص اشتغال در کلیه گروههای صنایع هشتگانه به استثنای صنایع تولید چوب و محصولات چوبی بود.

در سال ۱۳۶۶ به علت کاهش تولید در صنایع ماشین آلات، محصولات و صنایع فلزی، منسوجات و فلزات اساسی اشتغال نسبت به سال قبل کاهش، اما سرمایه گذاری افزایش یافت. بخش عمده سرمایه گذاری دولت به مصرف توسعه بهره برداری از صنایع فلزی و ذوب فلز رسید.

در سال ۱۳۶۷ به علت حجم محدودتر سرمایه گذاریهای دولت در بخش صنعت سرمایه گذاری نسبت به سال قبل کاهش یافت. در سال ۱۳۶۷ رکود حاکم بر فعالیتهای صنعتی که از نیمه دوم این سال شروع شده بود گسترش یافت. شاخص کل اشتغال کارکنان کارگاههای بزرگ صنعتی رشد داشت. جدول ۳ روند تغییر سهم سرمایه گذاری بخش های دولتی و خصوصی را در بخش صنعت در دوره انقلاب و جنگ تحمیلی نشان

○ در نخستین بر نامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، بازسازی و نوسازی واحدهای تولیدی خسارت دیده در جنگ از اولویت برخوردار گردید.

جدول ۳- الف: روند تغییر و تحول معارج عمرانی دولت برای بخش صنعت در دوره ۹۷-۱۳۵۷ (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

سال	هزینه عمرانی دولت در بخش صنعت (عملکرد)	نرخ رشد (درصد)	میانگین ستون ۲	میانگین هزینه های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت (درصد)	کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها	میانگین ستون ۱	اشغال (هزار نفر)	نرخ رشد اشتغال (درصد)	هزینه سوانه دولتی در بخش صنعت (ریال)	میانگین هزینه سوانه بخش دولتی (ریال)
۱۳۵۷	۹۲۹۷۳	- ۱۹/۴	۸۹۷۲۳	۴/۵۹	۲۰۲۲۳۰۰	۲۲۲۷	۱۶۳۸	- ۱/۰۳	۵۷۳۶۹/۹	۲۰۲۲۳۰۰
۱۳۵۸	۷۱۹۳۳	- ۲۲/۴۵	۸۳۳۸۹	۳/۵۶	۲۰۱۸۳۰۰	۲۱۵۶	۱۶۳۳	- ۰/۹۷	۴۳۳۴۷/۷	۲۰۱۸۳۰۰
۱۳۵۹	۷۰۵۶۶	۱/۸۹	۱۲۶۸۱۲	۳/۱۳	۲۳۴۳۳۰۰	۲۱۱۳	۱۶۰۶	- ۰/۹۸	۴۳۹۳۲/۹	۲۳۴۳۳۰۰
۱۳۶۰	۷۷۵۰۵	۹/۸۳	۱۱۰۷۸۰	۳/۸۶	۲۷۰۷۱۰۰	۲۱۸۶	۱۵۹۰	- ۰/۹۹	۴۸۷۴۵/۳	۲۷۰۷۱۰۰
۱۳۶۱	۱۱۵۰۰	۵۳/۰۲	۱۲۱۶۶۳	۳/۷۴	۳۱۶۶۲۰۰	۲۱۷۴	۱۵۷۲	- ۱/۰۰	۵۳۴۹/۴	۳۱۶۶۲۰۰
۱۳۶۲	۱۵۲۱۰۰	۳۴/۳۳	۱۳۷۸۸۹	۳/۳۳	۳۷۷۱۰۰	۲۱۳۳	۱۵۵۸	- ۱/۰۱	۱۰۲۱۸۲/۳	۳۷۷۱۰۰
۱۳۶۳	۱۰۶۱۰۰	- ۳۳/۳۵	۱۲۸۵۷۹	۳/۱۶	۳۵۳۶۰۰	۲۱۱۶	۱۵۴۲	- ۱/۰۲	۹۸۸۰۹/۴	۳۵۳۶۰۰
۱۳۶۴	۸۱۶۰	- ۱۵/۵۹	۱۱۹۶۱۰	۲/۷	۳۳۱۳۰۰	۲/۷	۱۵۲۷	- ۰/۹۷	۵۸۷۱۶/۴	۳۳۱۳۰۰
۱۳۶۵	۹۴۶۹	۵/۵۸	۱۱۷۱۸۰	۲/۹	۳۱۵۹۸۵۱	۲/۹	۱۴۵۱	- ۰/۴۹	۶۵۳۳/۸	۳۱۵۹۸۵۱
۱۳۶۶	۱۲۱۶۸۲	۲۸/۵۳	۱۲۹۱۹	۳/۳۴	۳۶۴۰۵۸۳	۳/۳۴	۱۵۳۸	۵/۹۹	۷۱۱۷/۳	۳۶۴۰۵۸۳
۱۳۶۷	۹۸۴۳۷	- ۱۹/۰۲	۱۸۰۵۹	۲/۳۳	۴۳۱۰۶۰۰	۲/۳۳	۱۶۳۰	۵/۹۸	۶۰۳۶۹/۹	۴۳۱۰۶۰۰

جدول ۳- ب: روند تغییر و تحول متغیر عمرانی بخش خصوصی برای بخش صنعت در دوره ۶۷-۱۳۵۷ (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

سال	سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت (عملکرد)	نرخ رشد (درصد)	میانگین ستون ۲	سهم هزینه های عمرانی بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی و جاری دولت (درصد)	میانگین ستون ۶	هزینه سرانه بخش خصوصی در بخش صنعت (ریال)	میانگین هزینه سرانه (ریال)	کل هزینه های عمرانی دولتی و خصوصی در بخش صنعت و معدن	نرخ رشد ستون ۱۰	میانگین ستون ۱۱	کل هزینه سرانه (ریال)	میانگین کل هزینه سرانه (ریال)
۱۳۵۷	۷۳۷۲۸	-۳۱/۳۴	۱۱۳۳۷	۳/۴۵	۷/۰۰	۴۵۴۳۱/۴	۳۹۳۶۱/۵	۱۶۸۷۰۰	-۳-۱۳۷	۶/۰۴	۱۰۲۹۱/۴۵	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۵۸	۳۶۰۶۸	-۵۱/۳۳	۶/۸۹	۱/۷۸	۷/۰۰	۳۳۳۳۳/۴	۳۹۳۶۱/۵	۱۰۸۰۰۰	-۳۵/۸۸	۶/۰۴	۶۶۵۸۴/۴۹	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۵۹	۳۹۴۳۴	۹/۱۲	۶/۸۷	۱/۷۶	۷/۰۰	۳۴۶۷۸/۰	۳۹۳۶۱/۵	۱۱۰۳۰۰	۳/۰۳	۶/۰۴	۶۸۶۱۷/۶۸	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۰	۴۰۸۹۵	-۴۷/۳۸	۳/۰۹	۰/۷۷	۷/۰۰	۱۳۱۴۱/۵	۳۹۳۶۱/۵	۹۸۴۰۰	-۱۰/۳۰	۶/۰۴	۶۱۸۸۶/۹۹	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۱	۱۳۰۰	-۹۳/۳۴	۰/۱۴	۰/۰۴	۷/۰۰	۸۲۵۹/۳	۳۹۳۶۱/۵	۱۱۹۹۰۰	۲/۱/۸۴	۶/۰۴	۷۶۱۷۵/۳۴	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۲	۲۹۴۰۰	۲۱۶/۱۵۳	۳/۵۵	۰/۸	۷/۰۰	۱۸۸۷۰/۳۴	۳۹۳۶۱/۵	۱۸۸۶۰۰	۵۷/۳۹	۶/۰۴	۱۳۱۰۵۳/۱۸	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۳	۱۰۹۹۹۸	۳۷۳/۱۴	۱۲/۵۲	۳/۳	۷/۰۰	۷۱۳۳۴/۶	۳۹۳۶۱/۵	۲۱۶۱۰۰	۱۴/۵۸	۶/۰۴	۱۴۰۰۱۴۲/۶۷	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۴	۵۹۴۰۰	-۴۵/۷۸	۷/۷۹	۱/۸	۷/۰۰	۲۹۰۵۹/۹۷	۳۹۳۶۱/۵	۱۴۹۳۰۰	-۳۰/۹۱	۶/۰۴	۹۷۷۷۳/۴۱	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۵	۶۱۴۳۱	۳/۰۰	۸/۳۳	۱/۹۴	۷/۰۰	۴۳۳۳۷	۳۹۳۶۱/۵	۱۵۶۱۰۰	۴/۵۵	۶/۰۴	۷۸۳۲۵/۹۳	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۶	۷۴۹۱۸	۲۱/۹۵	۱۰/۳۷	۲/۰۵	۷/۰۰	۴۸۷۱۱/۳	۳۹۳۶۱/۵	۱۹۶۶۰۰	۲۵/۹۴	۶/۰۴	۱۳۷۸۲۸/۳۴	۱۷۸۴۴۲/۳۴
۱۳۶۷	۱۷۳۰۵۳	۱۳۰/۹۸	۲۰/۹۳	۴/۱۰	۷/۰۰	۱۰۶۱۶۷/۴	۳۹۳۶۱/۵	۳۷۱۵۰۰	۳۸/۰۹	۶/۰۴	۱۶۶۵۶۲/۴۱	۱۷۸۴۴۲/۳۴

روند سرمایه گذاری در برنامه عمرانی اول پس از انقلاب (۷۲-۱۳۶۸)

در سال ۱۳۶۹ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل به علت فعالیت‌های صنعتی و نیز اجرای سیاست جدید مبنی بر توسعه بخش صنعت و افزایش تولید و صادرات صنعتی افزایش یافت.

در سال ۱۳۷۲ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل کاهش یافت. بیشترین کاهش این سرمایه گذاری از نظر حجم مربوط به صنایع فلزی و ذوب فلز بود که سالها بخش اعظم بودجه دولت در بخش صنعت را به خود اختصاص داده بود.

در سال ۱۳۷۳ سرمایه گذاری دولت نسبت به سال قبل کاهش یافت و علت این امر تقلیل حجم سرمایه گذاری در صنایع غذایی و قند به میزان ۹۳/۸ درصد و صنایع پتروشیمی و شیمیایی به میزان ۲۰/۸ درصد بود.

مهمترین تحول در بخش صنعت در سال ۱۳۷۳ ادغام وزارتخانه‌های صنایع سنگین و صنایع در یکدیگر بود. این امر در راستای سیاست‌های جدید اقتصادی مبنی بر حذف دستگاه‌های اجرایی موازی و گسترش فعالیت‌های نظارتی و ارشادی و تقلیل فعالیت‌های اجرایی دولت بود.

جدول ۴ روند تغییر سهم سرمایه گذاری بخش‌های دولتی و خصوصی را در بخش صنعت در برنامه اول عمرانی پس از انقلاب نشان می‌دهد. از این جدول به طور خلاصه نتایج زیر حاصل می‌شود:

۱. میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری دولت در بخش صنعت معادل ۱۷/۲ درصد بوده که از میانگین دوره انقلاب و جنگ بسیار بیشتر است اما از میانگین برنامه‌های چهارم و پنجم عمرانی پیش از انقلاب کمتر بوده است.

۲. میانگین سهم عملکر دسر سرمایه گذاری در بخش صنعت در این برنامه معادل ۱۲۲/۹ درصد بوده که از میانگین دوره‌های قبل بیشتر بوده است.

۳. سهم بخش صنعت در کل سرمایه گذاری‌های دولتی در این برنامه معادل ۹/۰۷ درصد بوده که از رقم مشابه در برنامه‌های قبلی کمتر بوده است. از این نظر برنامه چهارم عمرانی پیش از انقلاب بهترین وضعیت را داشته است (۲۰/۴۱ درصد).

۴. میانگین سرانه سرمایه گذاری دولتی در بخش صنعت در این برنامه معادل ۱۰۰۲۳۰/۵ ریال و از رقم مشابه خود در برنامه‌های پیشین بیشتر بوده است.

۵. در این برنامه میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری

در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بازسازی و نوسازی واحدهای تولیدی خسارت دیده در جنگ از اولویت بر خور دار گردید. در این برنامه سرمایه گذاری در واحدهای نیمه تمام، گسترش سهم تولیدات سرمایه‌ای و واسطه‌ای در اقتصاد با تأکید بر نهاده‌های تولیدی داخل برای جایگزینی واردات با اولویت حداکثر استفاده از ظرفیتهای موجود و افزایش صادرات بخش صنایع از طریق حداکثر استفاده از ظرفیتهای موجود از جمله خط‌مشی‌های برنامه در این بخش به شمار می‌رفت.

گرچه فراغت از جنگ تحمیلی، دورنمای شرایط ثبات همه جانبه، بهبود وضع دریافتی‌های ارزی سالهای اولیه برنامه، و وجود ظرفیتهای خالی در بخش صنعت تحقق رشد را تو جیه می نمود ولی وجود تقاضای بسیار زیاد برای کالاهای مصرفی و همچنین بازارهای زودبازده دلالی و مشکلات ارزی سالهای پایانی برنامه سبب گردید تا اهداف مذکور کاملاً محقق نگردد.

مشکلات بخش صنعت در برنامه اول به شرح ذیل عنوان گردیده است:

۱. وجود تداوم عدم اطمینان و عدم تمایل به سرمایه گذاریهای صنعتی و غالباً روحیه تجارت بر تولید؛
۲. فقدان نظام مالیاتی مناسب و مشوق توسعه تولید و سرمایه گذاری صنعتی؛
۳. فقدان يك قانون کار جامع؛

۴. نروندرو به رشد فرسودگی ماشین آلات موجود و محدودیت فعالیت‌های مربوط به بازسازی و جایگزینی ماشین آلات موجود؛

۵. ضعف مدیریت و کارایی محدود سازماندهی و هماهنگی صنعتی کشور.

در سال ۱۳۶۸ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل افزایش یافت. به علت بهبود در آمد دولت و آتش بس جنگ ایران و عراق زمینه مناسبی برای فعالیت‌های تولیدی فراهم شد و دولت سیاست جدیدی در خصوص رفع تنگناهای تولیدی به اجرا گذاشت و با حذف مقررات دست و پاگیر اداری و تخصیص بیشتر ارز به بخش صنعت، زمینه رشد سرمایه گذاری صنعتی را فراهم کرد.

○ میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری دولت در بخش صنعت طی برنامه اول پس از انقلاب بسیار بیشتر از میانگین دوره انقلاب و جنگ، ولی از میانگین برنامه‌های چهارم و پنجم عمرانی پیش از انقلاب کمتر بود.

جدول یک-الف: روند تغییر و تحول معارج عمرانی دولت برای بخش صنعت در دوره ۷۳-۱۳۸۸ (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

میانگین هزینه سرانه بخش دولتی (ریال)		میانگین ستون ۱۱		میانگین ستون ۸		میانگین سهم عملکرد به مصوب		میانگین ستون ۲		
هزینه سرانه دولتی در بخش صنعت (ریال)	نرخ رشد اشتغال (درصد)	سهم هزینه‌های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت (درصد)	کل بودجه جاری و عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها	سهم هزینه‌های عمرانی دولت مربوط به بخش صنعت از بودجه عمرانی دولت (درصد)	کل بودجه عمرانی سالیانه دولت در همه بخشها	سهم عملکرد از مصوب	هزینه عمرانی دولت در بخش صنعت (مصوب)	نرخ رشد (درصد)	هزینه عمرانی دولت در بخش صنعت (عملکرد)	سال
۷۹۲۹۱/۱	۶/۰۱	۳/۱۷	۳۳۱۶۷۰۰	۱۳/۷	۹۳۱۵۰۰	۱۰۷/۰۷	۱۳۴۴۲	۳۹/۱۹	۳۷۰۲۹	۱۳۵۸
۱۱۷۱۴۸۷	۶/۰۱	۳/۵۴	۶۰۵۱۱۰۰	۱۳/۱۵	۱۳۶۶۳۰۰	۱۳۵/۶۸	۱۷۰۷۵۹	۵۶/۶۱	۲۱۴۴۱۱	۱۳۶۹
۱۱۱۳۴۱۸	۶/۰۰	۲/۶۷	۸۰۹۰۸۰۰	۸/۵۵	۷۵۳۷۱۰۰	۱۱۹/۰	۱۸۱۶۹۸	۰/۳۵	۲۱۶۲۳۶	۱۳۷۰
۱۰۰۳۳۰/۵	۵/۹۷	۷/۰۰	۱۰۷۵۵۸۰۰	۷/۲	۲۹۴۸۸۰۰	۱۳۳/۸۰	۱۵۲۴۰۹	۰۰/۳۷	۲۱۵۴۱۶	۱۳۷۱
۸۸۶۱۳/۶	۶/۰۲	۰/۹۲	۳۰۸۸۶۱۰۰	۲/۶۷	۲۳۳۲۰۰	۱۳۷/۸۸	۱۵۱۹۲۴	-۱/۱۶	۱۹۳۵۳۹	۱۳۷۲
۱۵۷۵۸۷	۶/۰۰	-۱/۵۴	۳۵۶۳۷۰۰	۱/۵۸	۹۵۸۳۰۰	۸۸/۹۹	۱۷۰۱۱۲	-۲/۳	۱۵۳۱۰۰	۱۳۷۳

جدول ۱-۱: روند تغییرات و تحول معیار عمرانی بخش خصوصی برای بخش صنعت در دوره ۱۳۳۸-۷۳ (به میلیون ریال و به قیمت جاری)

میانگین کل هزینه سرانه (ریال)		کل هزینه سرانه (ریال)		میانگین ستون ۱۱		نرخ رشد ستون ۱۰		کل هزینه‌های عمرانی دولتی و خصوصی در بخش صنعت و معدن		میانگین هزینه سرانه (ریال)		هزینه سرانه بخش خصوصی در بخش صنعت (ریال)		میانگین ستون ۶		سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی و جاری دولت (درصد)		میانگین ستون ۴		سهم هزینه‌های عمرانی بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت از کل بودجه عمرانی سالیانه دولت		میانگین ستون ۲		نرخ رشد (درصد)		سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنعت (عملکرد)		سال			
۲۰۵۳۹/۱۷	۲۷۸۳۸۴۳۷	۷۷۴۷۱۶۲۸	۱۱۹۳۰۳۷۰۹	۱۹۱۱۳۴	۲۰/۹۳	۲۵۵۵۰۰	۷۵/۴۹	۶۲۳۹۰۰	۱۵۰۵۰۰	۱۲۶۴۲۹/۱	۲۲۲۴۱۱/۰	۶۶۳۳۷۴/۸	۱۰۸۳۵۸/۶	۱۰/۷۵	۵/۰۶	۶۲/۶	۱/۵۹	۵/۱/۷	۳۳/۴۵	۲۳/۱۷	۵۰/۸۷	۷۵/۸۸	۹۵/۹۵	۷۶/۳۴	۸۷/۳۴	۲۱۸۴۷۱	۲۳۸	۱۳۶۸	۱۳۶۸		
۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷	۱۹۱۳۴۵۷/۳۷

عمرانی کاسته شد. جدول ۵ تغییر سهم سرمایه گذاری بخش دولتی را در بخش صنعت در برنامه عمرانی دوم پس از انقلاب نشان می دهد. از این جدول به طور خلاصه نتایج زیر حاصل می شود:

۱- میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری دولت در بخش صنعت در این برنامه ها از رقم مشابه خود مربوط به دوره ۱۳۶۷-۵۷ بیشتر و از رقم مربوط به سایر دوره ها کوچکتر بوده است.

۲- میانگین سهم عملکرد سرمایه گذاری دولتی در بخش صنعت از مصوب آن در این برنامه معادل ۹۸/۶۷ درصد بوده و از ارقام مشابه مربوط به دوره های پیشین کمتر بوده است.

۳- در این برنامه میانگین سهم بخش صنعت از کل مخارج عمرانی دولت تنها معادل ۱/۱۹ درصد و کمتر از ارقام مشابه خود در دوره های پیشین بوده است.

۴- میانگین سرمایه گذاری سرانه صنعتی دولت در این برنامه معادل ۸۵۳۴۶/۵ ریال و از برنامه قبل کمتر، اما از سایر برنامه ها بیشتر بوده است.

مقایسه عملکرد برنامه ها

برای ارزیابی میزان موفقیت يك برنامه و مقایسه برنامه ها با هم می توان شاخصهایی را در نظر گرفت. از جمله شاخصهای زیر به ترتیب اهمیت می توانند مورد استفاده قرار گیرد:

۱- میانگین سهم مجموع هزینه های عمرانی دولت و بخش خصوصی مربوط به بخش صنعت در کل بودجه عمرانی دولت در هر برنامه؛

۲- میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری دولتی و غیر دولتی در بخش صنعت در هر برنامه.

معمولاً اگر سهم مخارج عمرانی در کل بودجه سالانه و برنامه های پنج ساله حدود ۶۰ درصد باشد آن بودجه یا برنامه به نوعی و از این زاویه سالم ارزیابی می شود و نشان از گسترش امکانات تولیدی دارد و ظرفیتهای جدیدی ایجاد می شود که می تواند با استفاده از اصل کارایی و ۴۰ درصد باقیمانده بودجه مورد بهره برداری قرار گیرد.

صنعت نیز همراه با بخشهای کشاورزی و خدمات زیربنایی اجتماعی و اقتصادی بخشهای حیاتی يك اقتصاد را تشکیل می دهند. بنابراین به طور طبیعی هر برنامه ای که از نظر عمرانی و ظرفیت سازی

بخش خصوصی از بخش صنعت معادل ۹۵/۹۵ درصد بوده که از رقم مشابه دوران انقلاب و جنگ کمتر (۲۲/۸ درصد) اما از رقم مشابه برنامه های پنجم و چهارم پیش از انقلاب بیشتر بوده است (به ترتیب ۲۹/۳۱ و ۲۰/۷۲ درصد). در این برنامه نیز مانند دوران ۱۳۵۲-۵۶ و ۱۳۵۷-۶۷ میانگین نرخ رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی بیش از بخش دولتی بوده است. تنها در برنامه چهارم پیش از انقلاب این میانگین برای بخش دولتی بیشتر بوده است.

۶- سهم بخش خصوصی در سرمایه گذاری های به عمل آمده در بخش صنعت در این برنامه برای سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳ به ترتیب معادل ۶۱/۴۵، ۶۵/۶، ۸۵/۶۳، ۹۱/۲، ۹۵/۳۶ و ۹۵/۳۶ درصد بوده است. به عبارت دیگر، بخش خصوصی از سهمی به مراتب بیشتر از بخش دولتی برخوردار بوده است. میانگین سهم بخش خصوصی در این برنامه برابر با ۶۶/۵۴ درصد بوده است.

۷- میانگین سرانه سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت معادل ۷۸۴۴۶۷/۶ ریال و از رقم مشابه دولتی بیشتر بوده است، ضمن آنکه این میانگین از رقم مشابه خود در برنامه های قبلی نیز بیشتر بوده است. میانگین سرانه سرمایه گذاری کل در بخش صنعت و معدن در این برنامه نیز معادل ۸۹۲۴۶۳/۷ ریال و بیشتر از رقم مشابه خود در تمامی برنامه های پیشین بوده است.

روند سرمایه گذاری در برنامه دوم

عمرانی پس از انقلاب (۷۸-۱۳۷۳)

در سال ۱۳۷۴ سرمایه گذاری نسبت به سال قبل به علت اختصاص ۷۶ میلیارد ریال برای ایجاد و توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی و ایجاد و توسعه صنایع فلز و ذوب فلز افزایش یافت. در سال ۱۳۷۴ علی رغم ادامه برخی مشکلات در بخش صنعت و معدن رونق نسبی موجود در این بخش ادامه یافت.

در سال ۱۳۷۵ به علت اجرای طرحهای ملی و نیز تخصیص اعتبار برای برنامه تحقیقات صنعتی پرداختهای عمرانی دولت افزایش داشت.

در سال ۱۳۷۶ به علت کاهش در آمد ناشی از صادرات نفت و اتخاذ سیاستهای انقباضی مالی دولت از سهم اعتبارات عمرانی این بخش در کل بودجه

○ اگر سهم هزینه های عمرانی دولت و بخش خصوصی در زمینه صنعت در کل بودجه عمرانی را معیار موفقیت هر برنامه در نظر بگیریم، برنامه چهارم عمرانی پیش از انقلاب را می توان موفق ترین برنامه دانست.

جدول ۵- روند تغییر و تحول معارج عمرانی بخش صنعت در دوره ۷۷-۱۳۷۴

(به میلیون ریال و به قیمت جاری)

میانگین هزینه سرانه بخش دولتی (ریال)		
۷۷۳۶۵۸	۱۵۱۳۳۴۰۱	۵۵۶۸۰۱۹
۵/۹	۷/۰۷	۵/۹۸
۲۴۵۱	۲۵۵۱	۲۸۶۷
میانگین ستون ۱۱		
۰/۴۳	۰/۲۶	۰/۱۹
۴۱۳۳۰۹۳۱	۵۷۸۷۳۵۰۰	۸۳۳۳۰۰۰
میانگین ستون ۸		
۱/۳۹	۱/۸۲	۰/۶۲
۱۳۷۸۲۸۲۶	۱۳۰۳۶۵۹	۲۴۵۹۰۰۰
میانگین سهم عملکرد از مصوب		
۹۹/۴۶	۱۳۴/۰۸	۸۷/۳۳
۱۷۸۳۶۶	۳۱۱۰۰۰	۱۹۱۸۹۸
میانگین ستون ۲		
۱۷۸۳	۱۱/۶۴۳	۴۹/۴
۱۷۸۳۰۰	۳۵۹۰	۱۵۰۰۴۴
۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۷

صنعت موفقترین برنامه ارزیابی می شود. در واقع در این برنامه هر دو بخش دولتی و خصوصی بیشترین بهارا در مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی به بخش صنعت داده اند.

منابع:

۱. قوانین بودجه سالهای مختلف.
۲. ترازنامه های بانک مرکزی سالهای ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۰.
۳. ماهنامه تازه های اقتصاد شماره های مختلف، انتشارات بانک مرکزی.
۴. دکتر مرتضی قره باغیان، رشد و توسعه، جلد دوم، تهران، نشر نی، ۱۳۷۲.
۵. دکتر ابراهیم رزاقی، اقتصاد ایران تهران، نشر نی، ۱۳۶۷.
۶. دکتر حمید ابریشمی، اقتصاد ایران، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۵.
۷. عبدالرزاق کن الدین افتخاری و علی دینی ترکمانی، اقتصاد ایران، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۱.
۸. دکتر مسعود نیلی، اقتصاد ایران، تهران، مؤسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶.
۹. مجله اقتصاد ایران - شماره ۹، سال اول.
۱۰. مجله اقتصاد ایران، شماره ۱۰، سال دوم.
۱۱. مستندات برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ۱۳۷۳-۷۷ عملکرد برنامه اول توسعه ۱۳۶۸-۷۲.
۱۲. گزارش خلاصه تحولات اقتصادی سال ۱۳۷۷ بانک مرکزی، (۱۳۷۸).
۱۳. گزارش اقتصادی سالیانه سازمان برنامه و بودجه، سالهای مختلف.
۱۴. دکتر علی رشیدی، اقتصاد مردم سالار، تهران، مؤسسه انتشارات آوای تور، ۱۳۷۷.
۱۵. دکتر سید مهدی صحرائیان، اقتصاد ایران، تولید گرای، تهران، مؤسسه فرهنگی انتشارات معارف، ۱۳۷۸.
۱۶. دکتر کمیجانی، «عملکرد برنامه اول»، روزنامه سلام، ۶ مهر ۱۳۷۲.
۱۷. «بررسی مسائل برنامه دوم»، مجلس و پژوهش، شماره ۱۳، بهمن ۱۳۷۳.
۱۸. دکتر ابراهیم رزاقی، «نقدی بر دیدگاه برنامه اول توسعه»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، خرداد تا اسفند ۱۳۷۳.

اهمیت بیشتری به بخش صنعت داده باشد موفقتر ارزیابی می شود و اهمیت دو شاخص فوق از این نظر مشخص می گردد.

البته میانگین سهم عملکرد مخارج عمرانی در مصوب آن برای بخش صنعت نیز می تواند یکی از معیارهای موفق بودن برنامه ها باشد اما این معیار دربرگیرنده نقطه ضعفی نیز هست بدین معنی که میانگین سهم بیشتر یا کمتر از ۱۰۰ درصد، گویای ضعف برنامه ریزان در پیش بینی صحیح درآمدها، مخارج و عوامل مؤثر در تغییر و تحول بخش مورد نظر است. جدول ۶ عملکرد برنامه های عمرانی به اجرا درآمده در ایران را با توجه به دو شاخص مورد نظر نشان می دهد.

جدول ۶ - مقایسه عملکرد برنامه های عمرانی

شاخص اول	
بخش دولتی	بخش خصوصی
۱- برنامه چهارم پیش از انقلاب ۲۰/۴۱	۹۳/۳۹
۲- برنامه پنجم پیش از انقلاب ۱۳/۲۵	۱۶/۹۷
۳- دوره ۱۳۷۵-۶۷، ۱۳۷۰-۷۱	۸/۲۴
۴- برنامه اول پس از انقلاب ۹/۰۷	۵۱/۱۷
۵- برنامه دوم پس از انقلاب ۱/۱۹	-
شاخص دوم	
بخش دولتی	بخش خصوصی
۱- برنامه چهارم پیش از انقلاب ۳۰/۰۴	۲۰/۷۲
۲- برنامه پنجم پیش از انقلاب ۲۵/۱۱	۲۹/۳۱
۳- دوره ۱۳۷۵-۶۷، ۱۳۶۷-۶۸	۲۱۲/۸
۴- برنامه اول پس از انقلاب ۱۷/۲	۹۵/۹۵
۵- برنامه دوم پس از انقلاب ۶/۸۱	-

از نقطه نظر شاخص اول، برنامه چهارم و از نقطه نظر شاخص دوم، برنامه چهارم برای عملکرد بخش دولتی و برنامه اول پس از انقلاب برای عملکرد بخش خصوصی موفقتر بوده اند. با فرض آنکه شاخص اول مهم تر باشد، نتیجه می شود که در برنامه چهارم پیش از انقلاب به طور میانگین معادل ۵۷ درصد کل بودجه عمرانی دولت توسط بخشهای دولتی و خصوصی در بخش صنعت سرمایه گذاری شده است و لذا این برنامه برای کل دوره ۱۳۴۷-۷۷ از نظر اهمیت دادن به بخش

○ افزایش میزان مشارکت
مردمی در امر
سرمایه گذاری و تأمین
بناگاه های اقتصادی از
محور های توسعه اقتصادی
کشور های توسعه یافته بوده
است .